

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

TÁRSADALMI HETILAP.

Előfizetési feltételek:

Budapest, VI., váczi körút 15.

SZERKESZTI

Egész évre házhoz küldve . . . frt 7.—
Félévre „ 3.50
Negyedévre „ 1.75

hová minden küldemény intézendő.

SZABOLCSI MIKSA.

Egyes szám ára 14 kr.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

Az apostolok bukása.

Ki gondolta volna!

Mily vad fenhéjazással és dölyfös öntudattal lépett ki három év előtt az antiszemita párt az országgyűlés porondjára. Hogy bámultuk benne az ifju szörnyet, ki fogakkal jött a világra és bölcsejében fojtogató karmokkal ragadta meg mindazt, mit az országban jónak, üdvösnek, nemesnek tartottunk. Ők is számbavehető párt voltak, ők is felirati javaslatot nyújtottak be, mely első betűjétől utolsóig nem volt egyéb, mint irtóztatós káromlás a zsidók ellen. És heteken át, az egész felirati vitán keresztül, szakadatlanul hangozott az a siralmas üvöltés, mely előtt elhalványult a józan ész, megrettenve elnémult a tisztesség és félrevonult az igazságérzet. Ugy látszott, elemi erő lépett fel parlamenti életünkben, melylyel hiába küzd a társadalom minden védelme, hagyomány, törvény, vagy házszabály. Istóczy Győző akkor hirdette a házban, hogy az antiszemitizmus ellenállhatatlanul fogja meghódítani az országot; mert a mi pozíciót egyszer elfoglalt, többé soha el nem veszítheti.

És most, három év után, hol vannak az elfoglalt pozíciók? Hol az ellenállhatatlan hódító hatalom?

Az antiszemita párt nemcsak megfogyva, de teljesen megtörve került vissza a választási küzdelemből. Mint szétszúllott kis csapat vonult az országházba, párttá eddig nem is szervezkedett és arról is lemondott, hogy külön felirati javaslatban fejtse ki az antiszemita evangeliumot a magas trón színe előtt. Az örjöngő szenvedély, mely dühkiáltásaival betöltötte az egész országot és némaságra kényszerítette a jobb érzést, maga csöndes és néma lett. És mindez el lett érve a nélkül, hogy az állam

rendkívüli eszközökhöz nyult volna, a nélkül, hogy a politikai tényezők nagyobb erőfeszítést fejtettek volna ki, és az alkotmányos diszkusszió csak pillanatnyi fennakadást szenvedett volna.

Mi okozta a gyors változást?

Az ügy hitványsága volt-e, mi a visszahatást szülte, vagy az emberek, kik az ügyet képviselték, voltak-e olyan kevés értékűek, hogy működésük nyomán a kiábrándulásnak kellett bekövetkeznie? Érdekes kérdés, melyre eddig nagyon ellentétes feleleteket adtak. Voltak, kik itt-ott az antiszemitizmust nem is találták megvetendő dolognak, de azt szerették mondogatni, hogy a fekete zászló alá gyülekezett fekete seregbe, a politikai kalandorok és társadalmi bukottak szövetkezetébe nem állhatnak. Mások megfordítva, minden jót elismertek az egyes antiszemita szóvivőkről és nagyon sajnálták, hogy oly derék férfiak hiabavaló rossz ügynek szentelik tehetségeiket. Maguk az antiszemiták, ha mindnyájan hirdették is ügyök szentségét, épen nem voltak tartózkodók, hogy lehető kicsinylő véleményeket fejezzenek ki egymásról.

Mindebben lehet több, vagy kevesebb igaz, egészben azt hisszük, hogy az ügy és védői teljesen illettek egymáshoz. Voltak becsületesek, de oly agyszerkezettel, mely egyetlen tárgyat sem képes természetes feltételei szerint megítélni, s voltak jóval többen nem közönséges tehetségűek, a kikre nézve durva érdek, piszkos önzés képezte az igazi delejerőt, mely a szent ügyet szívékhöz lánczolta. Ember, kit erkölcsi erő és értelmi kiválóság együtt ékesítenek, eme párton nem akadhatott. Nos, mi azt hisszük, ez a körülmény nagy befolyással volt arra, hogy a pártnak propagandája a magyar nép között terméketlen maradjon. A magyar népet józan felfogása, természetes, méltányos érzülete megóvjá attól, hogy éretlen eszmék és féktelen

szenvedélyek rabjává legyen, de a magyar népnek, tudjuk, nagy hajlama van a személyes kultuszra is, és vak odaadással a végsőkig követi azt a férfit, kiben nemes önzetlenséget, valódi áldozatkésztséget és értelmi felsőbbiséget feltételez. Bár az ilyen férfit a magyar nép hiába keresett a jelentkező antiszemita apostolok között. A somogy megyei és zalamegyei zavargók is, kik rátörtek a zsidók lakására, szegények, hamar észrevették, hogy a kik őket felizgatták, szívesen vennék ki a zsákmányból az oroszlanrészt, de martíriumra a szent ügyért bizony nem vállalkoznának. Pedig a martíromság oly drága és becses a magyar népnek! Még Verhovainak is egyetlen szerencséje, hogy a czeplédi asszonyok őt igaz martírnak képzelik és keserves könnyeket hullatnak bukása fölött. Az antiszemitizmusnak nincs adva, hogy igaz hőseket, áldozatkész martírokat neveljen. Kiknek vallási hitök, nemzeti hitök egyformán az, hogy embertársaikat gyűlöljék és mások javait elvegyék: még sorsvetés által sem jelölhetnék ki azt a férfit, ki ez új evangéliumért dicső halált tudna halni.

És épen az az ok, mely az antiszemitizmust haladásában megállította, fogja most, a kiderült sikertelenség után, teljes szétrombolását siettetni. Eszmék harcosaira nézve nem áll a közmondás, hogy a szerencse elmúltával szétoszlanak a barátok is. A kik nagy eszmékben hisznek, minden vereség után új bizalmat nyer-

nek, minden bukásból fokozott erőt, szívósabb kitartást merítenek. Csak az antiszemitizmust nem segíti az eszme fentartó varázslata. Nekik mindig győzniök kell, és ha nem győznek, az első sikertelenség annyi, mint a végső bukás. Mert a kik az antiszemitizmus csillagát követték, benne saját szerencséjük csillagát imádták. Hitték, hogy az új fény a tudatlant odasegíti a képzett helyére, a selejtes jellemet urrá teszi a próbált erő felett, a dologtalan urhatnámságnak aláveti a munkás törekvést, a bukott existenciáknak utat nyit, hogy a társadalomban hatalmat, tekintélyt, vagyont nyerjenek. Nem-e szétrebbenti őket, mihelyt csak az eszme magasztos és névtelen küzdelmeire marad kilátásuk? Mi az antiszemitizmus ereje, ha a catilinarus alakoknak még csak képviselőiséget sem tud biztosítani? Óh, nekik a csillag egészen kialszik, az égről eltűnik a szent keresztjel, melyről olvasták jelmondatukat: In hoc signo vinces.

Memor

Zsidó gyarmatok.

X.

Az elnöki széket Rokeach ur, a gyarmatnak Rothschild Edmund báró által kinevezett titkára vezette. Az ülést azzal a jelentéssel nyitotta meg, hogy a lefolyt héten Paris- és Londonból újabb adományok érkeztek: 46 drb szántóvető szerszám és 6 fejős tehén alakjában, melyek

Karczag Vilmos.

A nemzeti színház a napokban, számos barátja és az elfogulatlanok örömeire a fiatal tehetséges író „A hitves” ezimű drámáját fogadta el előadásra. Már most én ezt az alkalmat felhasználom arra, hogy olvasóimnak egy kis irodalmi fotografiát nyomjak a kezébe.

De midőn ezt teszem, előre is kijelentem, hogy nem a kritikus hosszú képével fogok a munkához és semmiféle esztetikai méterem nem méregetem jeles tehetségét: Nem mondom én, hogy ekkora vég izlése, ilyen hosszú poezisa, hogy ennyi és ennyi méter humora, mélysége, aztán hogy akkora darab világismerete, tudja jó ég még mi mindene van! Utóbb a Kurta Pálok nekem esnének, hogy tőlük, az irodalom pantheonjának Szent Pétereitől, el sem kértem a mennyország kulcsát és mégis oda juttattam valakit.

Hát ide állítom én minden kritika helyett azt a 10 éves munkásságot, melyek az én emberem tehetségét hirdetik! Nem azon kezdem, hogy született itt és itt, hanem azon, hogy 3 csoportba lehet osztani írói működését — persze nem korok, csak műfajok szerint.

Karczag szellemes és tüzes tollu hirlapíró, sikkes,

gazdag humorú elbeszélő és ügyes, sziporkázó ötletű drámaíró, kitől a szív ismeretét sem lehet megtagadni.

Eleven elbeszéléseivel, melyekbe a humoron kívül gyakran bohózatos elemeket visz, nagyon sűrűn találkozunk minden hazai szépirodalmi lapban. A nagy közönség élvezettel is olvassa szaporán megjelenő műveit, melyekből 1885-ben »Ma és mindig« címmel (melyhez Teleki Sandor gr. irt meleg hangú ajánló sorokat) 1886-ban pedig »Szerető szívek« cím alatt adott ki egyegy kötetet. A két kötet annyira kedvelté tette Karczagot, hogy a nemsokára megjelenendő harmadik kötetét is már kíváncsian várják. És erre van is ok elég, mert e fajta művei csaknem kivétel nélkül német nyelven is megjelentek; közülük „Az anya” című a berlini Schorer-féle „Familien Blatt”-ban és az „Echo” folyóiratokban.

Dráma írói munkássága még gazdagabb és sok zajos elismerést szerzett számára. Első 1 felv. vigjátékát »Szent a béke« címen 1877-ben 18 éves korában írta, melyet Debreczenben elő is adták. 1880-ban már egy 3 felv. népszínmű szerzőjeként emlegetik országszerte, mert a »Gazduram felesége« bejárta az ország vidéki nagyobb

szét fognak osztatni azon gyarmatosok közt, kik eddig ezek hiányában voltak. A »Chov've Zion« egyesület egy malom felállítását helyezte kilátásba, hogy a gyarmatbeliek ne legyenek kényszerítve buzájukat örlés végett Szaronnába vinni. A Wertheim C. bankház Amsterdamból 50 drb juhot ígért a kolóniának és el fogja küldeni egyik emberét is, ki a gyarmatosokat a juhtenyésztés ismeretébe beavassa; mert nagyon kívánatos volna, hogy a mezőgazdaság e fontos ága Peszach Tikvohban meghonosodjék. Egy magát megnevezni nem akaró berlini jótevő 5000 márkát ajánlott fel kalif-fák megszerzésére és elültetésére magában a faluban és a mezőkön.

Ezek a fák ugyanis, mint az egynehány kísérlet után kitűnt, nemcsak gazdag lombuak és tiszták, hanem kellemes szagot is terjesztenek, mi, tekintve, hogy a nem messzire levő Hodzea mocsár veszedelmes kigőzölgése a forró napokban a kolóniában és környékén az egészséget veszélyeztető rettenetes büzt terjeszt szét: a lakosságra nézve nagy jótéteményé válhatik.

Rokeach ezután kifejtette, mennyire szüksége van a kolóniának zöldeges és gyümölcskertekre, mint az más, Peszach Tikvohnál sokkal kisebb kolóniákban meg is van már és mely nélkül a kolónia igazi virágzásnak nem indulhat. Kikérte ennél fogva a gyűlés beleegyezését arra nézve, hogy felkérhesse a berlini jótevőt, miszerint engedje meg, hogy az 5000 márkának a felét gyümölcsfák beszerzésére fordíthassa.

szinpadait, sőt négy évvel ezelőtt Budán is tapsoltak neki. Az 1881-iki Teleky pályázaton közfigyelmet keltett a »Szinműírók« című, Szabolcsi Lajos társaságában írt bohózata, mely csak azért nem nyerte el a pályadíjat, mivel bohózati elemekkel van átszőve; mindamellett az első dícsérettel tüntették ki és Rákosy Jenő 1881. ápril havában színpadra is hozta a népszínházban. Ugyancsak 1880-ban írta »Egy kis éjjeli kaland« című egy felvonásos vígjátékát, melyet épp úgy, mint az 1881-ben írt »A kárhózat« című 3 felvonásos drámáját Debreczenben adtak elő. Ez utóbbiból a premiéren a főszerepet a szép Hegyessy Mari, jelenleg a nemzeti színház kedves művésznője, játszotta s Karczag úgy a közönség, mint a szintársulat részéről nagy ovációkban részesült. A folyó évben pedig már a nemzeti színházban is láttuk »A kis mama« című 1 felv. ügyes kis vígjátékát. Eddigi drámaírói sikereit koronázza a nemzeti színház által előadásra elfogadott darab, a fentebb említett »A hitves« című.

Midőn még megemlítem, hogy a napokban a népszínházhoz is nyújtott be egy 3 felvonásos, a nép közt lábra kapott vadházasságokat ostromozó »A balkéz« című művet; drámai írói működéséről is beszámoltam.

A titkár jelentését a gyűlés örömmel fogadta és megbizta, hogy a kolónia köszönetét a nemes jótevőkhöz juttassa. Az emelvényt, melyen eddig a titkár ült, most egy 5 tagból álló beszédin (biróság) foglalta el, kik elé a pörös felek járultak panaszukkal. Mindössze hárman voltak, kik a lefolyt hét alatt okot találtak a pörre. A bírák, élükön hazánkfia, az érdemes Stampfer Josua nyomban kihallgatták a jelen volt bepanaszoltakat és mindkét fél tanuit, mire a bírák rövid tanácskozása következett. Az ítéletet aztán a rosbészdin (elnök) mély csend mellett állva hirdette ki és felszólította a feleket, hogy egymásnak kezet nyujtsanak. Rendkívüli örömmel szolgált, hogy a felek mind a három esetben az ítéletbe belenyugodtak és egymással készségesen kibékültek.

Kérdőskedésekre felvilágosítottak, hogy ha az egyik, vagy a másik fél nem nyugognék belé az ítéletbe, szabadságában áll a jeruzsálemi beszédin elé vinni ügyét, de eddig nem történt még egyszer sem, hogy az ítéletet valaki megfellebbezte volna, vagy ellenfelével rögtön az ítélet után ki nem békült volna.

A bírák most ott hagyták helyeiket és elfoglalta azt Gutmann Dávid, a kolónia megteremtője és tulajdonképeni adminisztrátora. Előadta a következő hétnek munkaprogramját. A Hilelmezőn a csatornát kell kijavítani, a Dávidután végig árkot kell ásni, a Zeviházhoz kerítést kell készíteni és még két vagy három hasonló

Most még csak a hírlapírót kellene elővennem, hogy kisüssem, miszerint ez az ember tulajdonképen három ember. No de elég, hogy ha elmondom, hogy 17 éves korában már az »Egyetértés« »névtelen hősei« között küzdött s hogy 1879. óta a »Debreczeni Ellenőr« segédszerkesztőjének cikkei nagyon, de nagyon szeretik, mert tartalmasságuk mellett a forma és styl is előnyük.

Hogy végül én is beleessem egy kicsit a sablonba, kikapok az életéből egy piczi pontot, mely nagyon hasonlít a magyar írók életének egy-egy momentumához.

Hát bizony Karczagnak is nagyon megtetszett Thalia és udvarolt is neki nagy animóval. Miután Debreczenben kitűnő sikerrel letette az érettségét, beállt a »nemzet napszamosai« közé, aztán elvetődött Pestre: de a helyett, hogy az alma mater emlőin táplálkozott volna, beállt a színészképzőbe és két év alatt arra a resultatumra jutott, hogy tulajdonképen a Múza nem úgy kedveli őt, amint ő szerette volna, hanem úgy amint mi szeretjük. Most már ennek a kegyei kötik le s nyujtanak reményt, hogy Karczag Vilmos a magyar irodalomnak éppen olyan disze lesz, mint a milyen disze felekezetünknek.

munkát sorolt fel, melyet közösen kell elvégezni. Kijelöltettek, kik vegyenek részt az egyik, kik a másik munkában és végre kik képezzék a következő hétben az éjjeli őrséget.

Mind e dolgok gyorsan és simán folytak le, pedig sokkal nagyobb fontosságúak, mint a következő utolsó tárgy, mely az eddig oly szelid megaviseletü gyarmatosokat háborgó és csatárakész rebellisekké változtatta át. Gutmann helyét ugyanis Hausdorf, a templomi előljáró foglalta el, hogy szóba hozza azt a vizásságot, mely állandó nem maradhat, hogy t. i. egy és ugyanazon templomban, egy és ugyanazon szombatban az isteni tisztelet két, sőt három ritus szerint történjék, a szerint t. i., hogy kik tudják egymást — tulkiáltani. Az askanaz, a szefard, a chaszid, a temanita (Jemenbeli) mindegyik saját maga ritusát és imáját tartja legjobbnak; mindegyik azokat a szokásokat szeretné behozva látni, melyek abban a községben uralkodtak, melynek ő volt tagja. A ki Jasziban lakott, nem akar megbarátkozni Amsterdam minhagimjaival, a ki hozzászokott a vormsi nigen- (hanglejtés) hez, nem türheti a varsói énekmódot, a Balkán félszigetről odaszármazott spanyol zsidó már épenséggel nem tarthatja jónak a pozsonyi imarendet és így tovább.

A hányan vannak, annyiféle szokást szeretnének új hazájukban meghonosítva látni. Hiába intette őket az egészen kétségbeesett Hausdorf, hogy hiszen: ilu v'ilu divre elohim chajim (ez is, meg az is az élő Isten szava,) azaz, hogy a ritusok mind helyesek, engedjen egyik a másiknak; nem használt ott szép szó, rimánkodás, parancs, fenyegetés: megmaradt mindegyik az általa eddig gyakorolt, egyedül üdvözítő ritus mellett és hosszas, heves vita, vagy inkább éktelen lárma után a gyűlés, mint minden héten, e pontot illetőleg eredmény nélkül oszlott szét.

Közli *Szabolcsi Miksa.*

(Folytatása következik.)

A »Zsidó fiú.«

Szemfüles emberek kisütötték, hogyha már a nemzet mese-mondóját nem lehet egy talánya *) óta — saját kívánsága folytán — mint író t. ünnepelni: lehet biz azt a »Zsidó fiú« című drámájának megszületésétől fogva annak tartani.

Ebbe a »Zsidó fiú«-ba botlottam én bele. Tyűh, hát Jókai is a »Zsidó fiú«-nál kezdődik.

No már azt nem hagyhatom szó nélkül. Ennek a végére kell járnom!

*) Valamelyik szépirodalmi lapban a 9 éves Jókai egy tányt közölt,

Neki álltam és sorra jártam valamennyi könyvkereskedést, összeturkáltattam minden ódondászsza a raktárát, és nagyot nézve győződtem meg, hogy hát a »Zsidó fiú«-ra dehogyan lehet akadni.

Mit volt mit tennem?

A héten egy szép reggelen (csak azért állítom szépnek, mert rám nézve csakugyan az volt!) kaptam magam és beállítottam a mi büszkeségünkhöz, Jókaihoz. Hogy miképen fogadott az a szelid kék szemű mesemondó dehogyan mondom el, pedig valószínű interwiewoló voltam.

Bemutatkozásom után előadtam, hogy: aranyos nagymester kötelezzen le a »Zsidó fiú«-val, hadd mutassak be belőle egy darabot az olvasóimnak.

— Bizon ön is lekötelezne vele, ha nekem mutatna be belőle egy darabot.

— Hát nincs meg se nyomtatásban se kéziratban?

— *Azóta sem láttam, mióta Petőfi barátomra bízottam, még Keeskeméten, hogy nyujtsa be a »magyar tudós társaság«-hoz — 100 arany pályadíj — nyerni. Pedig ez 1842-ben volt.*

— Mikor méltóztatott írni a darabot?

— *Ebben az évben, 17 éves koromban.*

— Jaj! úgy mikor jubilálhatjuk meg 50 éves írói működését?

— *Majd csak négy év múlva, ha megérjük.*

— A darab sorsáról mit sem méltóztatik tudni?

— *Nem sok, a mi megőrizte emléket. Annyit tudok, hogy egy 5 tagú bírálo-bizottság látott fölötté törvényt, a melynek Vörösmarty és Bajza is tagja volt. Erről a kettőről tudom, hogy az én munkámnak ítéltek a díjat, a másik három, kiknek neveit is elfeledtem, Obernyik Károly »Örökség«-nek juttatta azt. Így hát nekem be kellett érnem a dicsérettel.*

— A darab — mint hirtelik — csakugyan előadásra került?

— *Nem volt az a világot jelentő deszkákon, — tudtommal legalább — soha!*

— Nár most én hogy és hol szerezzem azt meg?

— Mondok én valamit; nézzen utána a nemzeti színház könyvtárában? Aztán fedezze fel az én számomra is!

Szavát fogadtam, és megkértem Gerő Károlyt, a nemzeti színház derék titkárát, hogy legyünk kincésások. Astunk, turkáltunk is nagy buzgalommal a nemzeti színház könyvtárában — és dehogyan találtuk meg!

Egészen elhülve kerültem megint a nagy jubiláns-jelölt elé, és szomorodott szívvél konstatáltam a »Zsidó fiú«-ra vonatkozó minden reményem gyászos elhunytát.

Aztán még ő vigasztalt, hogy:

— *Barátom sok se legyen ezért öngyilkossá: eszembe jutott valami. Meg van a »Zsidó fiú« — de beszély alak-*

jában. A szindarab megírása után tíz évvel, tehát 1852-ben feldolgoztam én e tárgyat újra — „*Fortunatus Imre*“ cím alatt. *Fortunatus Imre — a kérdéses zsidó fiú.*

Hosszu sor levegőt szittam magamba, s mindjárt eszembe ötlött, hogy hiszen én azt a Fortunatus (Szerencsés) Imrét ismerem! Hirhedt alakja ez Magyarország történetének, melyben épp oly fontos, mint gyászos szerepe jutott.

Tehát Jókai „Zsidó fiú“ja ugyanegy évvel a történeti alakkal!

Erre megköszöntem a becses irodalomtörténeti adatokat s hazafelé tartottam.

Egyszer csak elém kerül Goldzicher Ignác dr. és meginterpellál, hogy micsoda nagy öröm derűje mosolyog le arczomról.

Elmondom neki, hol jártam és milyen becses adatok birtokába jutottam.

— No jó — szolt a mi tudósunk — megtoldom én is valamivel: Én meg tudom, hogy a »Zsidó fiú« csakugyan színre került a nemzeti színházban és pedig 1867-ben. A címe az volt, hogy: „Szerencsés.“ 5 felvonásos tragoediának nevezte jó Szigligeti Ede, a ki írta, és bár — mint Gerőtől megtudtam, — a darab a nemzeti színházban 1837. febr. 10-én megbukott. — Goldzicher szerint rája a czimszerep, melyet Tóth játszott, olyan hatással volt, hogy maig sem tudta feledni.

A Jókai Fortunatus Imréje, bár egy — avval a Szerencsés Imrével, kiről a történet szól — még is egészen más. A költő merész fantáziája a költőinél is több szabadsággal élt, midőn beszélye tárgyává tette. Ám ennek fejtegetése nem lehet az én czélom. Én itt csak fel akarom olvasóim emlékében újítani a Jókai Fortunatus Imréjét, — hogy egybevehetessék avval a Fortunatus Imrével, kiről lapunk egy más helyén közöljük Kohn Sámuel dr. nagy tudomány-nyal irt, a magyarországi zsidókról szóló, nagyszabásu munkájának ide vonatkozó részét.

Jókai Fortunatus Imrét boszu eszközéül használja fel. Eleinte úgy szerepelteti, mint a Seiloknál kegyetlenebb, Harpagonnál fősvényebb emberszörny Izsáknak fiát, kit ez legnagyobb ellenségéhez, pendentjához, Fuggerhoz azon reményben küld a tartozás behajtására, hogy ez, képtelen lévén fizetni, megöli fiát s így Fuggert, halálos ellenét, ki pénzért leányát, becsületét, hazáját kész feláldozni, lesz alkalma bevádolni mint gyilkost. De Fugger ravaszabb a rókánál, és Salamon (igy hívták Imrét kikeresztelkedése előtt) sebé, melyet nejének felfedezett becstelensége ütött szívére — ennek firtatásával még mélyebbre vágván, leánya, a szép Judith iránt őrült szerelemre gyulasztja. Salamonnak minden vágya a leány, a kit apja oda is adna neki, ha keresztény volna, nejét, gyermekeit eltenné láb alól s elárulná atyja gázságát. Fugger jól számi-

tott: Salamon megteszi mindezt s oda löki őket a nyomor és gyalázatba, míg maga kincstárnokká lesz, beleül atyja vagyonának 3-ad részébe és Fuggerrel közösen kezelik az ország vámját és harminczadát. De Judith még sem lett az övé — vad utálatán kívül szerelme is megvédte ez ellen. De midőn a lány már nem állhatott ellen a sok nógatásnak: avval állt elő, hogy ő, a 16 éves leány, 2 gyermek anyja s csak úgy megy Fortunatushoz, ha ezeknek atyja lesz, aztán a mellékszobából Fortunatus Imre elé állított két gyermeket, kikben ez saját megbecstelentetett véreit ismerte fel.

Emiatt Fortunatus Imrét elüldözte a lelkiismeret, s esetleg abba a kriptába, melyben atyja és neje szoktak megtérni éjszakára. Közeledtükör — félelmében térdre esett s midőn még atyja szavát is meghallotta: megbotolva rohant vissza házába dárídót csapni, hogy feledjen. Feledett is, de a Judith utáni vágy kinja éggett szívében.

Éppen ekkor lépett a terembe Fugger, kinek utóbb Imre azt ajánlotta, hogy cseréljenek házat mindenestől. A kincsvágyó Fugger, megfeledkezve lányáról, ráállt. Aztán gyönyörködött az új kincsekben, de figyelmessé levén a kívülről behallatszó hangra, mely Fortunatus Imrét kereste, kiszólt, hogy az már nem lakik itt.

A kereső hang tulajdonosa, ki az öreg Izsák volt, meg smerte Fugger hangját és e borzasztó telfedezést teszi. Fortunatus Imre Fuggernek elveszettnek hitt fia, ki 22 évvel ezelőtt elveszett s a kit Izsák megtalálván, felnevelt, hogy érezze a zsidó faj szenvedését.

Erre Fugger kirohan a házból, Izsákot meggyilkolja s hazafelé vágatván, legurul a hegyről, kezét lábát töri, kinezva lelkiismeretétől, kétségbeesve, hogy leányát nem mentheti meg fia szerelme elől s ott veszett.

Fortunatus pedig ezalatt Judith szobájába tört, de ezt holtan találta, mert a kedvesétől való válás miatt szíve szakadt meg. Fortunatus Imrét utóbb árulásaiért a Hatvannál gyülesező nemesség máglyára ítélte.

Szerencsés Imre.

Rabbi dr. Kohn Samuél a „Zsidók története Magyarországon“ című művéből.

Közvetve, de azért mégis elég ártalmas hatással volt a zsidókra egykori hitsorsosuk: Szerencsés Imre. E férfinak, ki hazánk történelmének leggyászosabb korszakában, e korszak többi szomorú hőse mellett nem csekély szerepet játszott, a magyar zsidók történelmében is van helye. Van pedig nemcsak azért, mert születésére nézve zsidó volt, és csak érettebb korában tért ki, ámbár alattomban azután is hűve maradt a zsidó vallásnak, a melyre halálos ágyán formaszzerűen vissza is tért; hanem azért is, mert

élete és cselekvései nem csekély befolyással voltak a zsidók, különösen a budaiak sorsára, kik majd hasznát látták szinleg kitért hitfelük kiváló állásának, majd pedig vele együtt szenvedtek, mert büneiért őket is lakoltatták.

Szerencsés, vagy az akkori szokás szerint latinosan: Fortunatus Imre, ismeretlen származású gazdag zsidó, és fia bizonyos Efrájimnak. Héber neve Snéor, másképp Sálmán volt, mely utóbbit a nép, majd ennek nyomán az egykoru tudósítások és később történetiróink is elváltoztattak a szokásosabb Salamonná. E zsidó, illetve zsidó hangzású nevekkel azonban Szerencsés nem érte be, hanem — nem tudni mily okból — fölvette még az Etel nevet is, melyet aztán, midőn a zsidó hitből kitért, keresztatyja nevével, Imrével cserélt fel.

A már előhaladott korban levő családos ember, kinek már két felnőtt, valószínűleg házas fia volt, egy budai keresztény asszonnyal titkos szerelmi viszonyban élt. E viszony végre nyilvánosságra jutott. Az akkori jogfelfogás a zsidó és keresztény közti nemi közlekedést nem erkölcsstelségnek, hanem főbenjáró bűnnek tekintette, és azért kemény szigorral gyakran halálal büntette; sőt ebben az esetben a halálbüntetést, különösen a zsidón, ép ezen időben, a legutálatosabb és legundorítóbb módon szokták végrehajtani. Salamon, vagy — a mint nyilván szivebben nevezkedett, — Etel, hogy a büntetést kikerülje, 1505—1510 körül, a keresztény hitre tért. A gazdagságánál fogva már akkor is nagy tekintélyű zsidónak keresztapja a nádor, Perényi Imre volt, kitől ez alkalommal az Imre és hozzá még a Szerencsés nevet kapta.

Kitérése, már okánál fogva, elidegeníté családját. Zsidó felesége a házasságtörő férjjel végkép szakított és ezentul is a budai zsidó-utczában maradt. Ott laktak anyjuknál Ábrahám és Efrájim nevű fiai is, kiket később, a mohácsi vész után, Szulejmán a budai zsidókkal együtt Törökországba hurcoltattott. Szerencsés pedig, nemsokára kitérése után, egy Kolozsvárról való más feleséget vett, „kit az egész udvarnál jól ismertek“, valószínűleg ugyanazt, a kivel már azelőtt tiltott viszonyban élt. Ettől is fia született, a kit később Boroszlóban meggyilkoltak. Szerencsés halála után a nő pedig Bécsben új házasságot kötött, de férjét, kit a bíróság mindjárt az esketés után, még a nászlakoma alatt elfogott és bebörtönzött, Pozsonyban szintén megölték s az asszony, ki mint Szerencsés felesége, „Budán, mint egy fejedelmi asszony, drága öltözetben szokott járni“, Bécsben nagy nyomoruságban halt el, vízkórságban.

Szerencsés, ki a pénzügyekben való jártassága s a válságos időkben adott nagyobb pénzelőlegei által magát az udvarnál megkedveltette, és II. Lajos-

nak, de még Mária kegyét is nagymértékben megtudta nyerni, kitérése után gyorsan nagy befolyású tekintélyes állásra jutott. Mint a varga fiából egymásután vácsi s egri püspökké, esztergomi érsekké, kincstárnokká és kancellárrá lett Szalkay László kegyencze, de föltétlen hive, tanácsadója és eszköze is, elég fényes, de csak önérdet hajhászó, gonosz társaságba került, hol tevékeny részt vett a hatalom- és kincsvágyó pártok cselszövényeiben. Már 1520 körül, mint állami főbb tisztviselő, — úgy látszik, alkincstárnok, — nagy, de kártékony befolyást gyakorolt a kincstár kezelésére. Nándorfehérvárnak 1522-ben történt eleste miatt, a főpapok és ország-nagyok mellett őt is okozták, különösen azzal vádolván őt, hogy a fontos végvár felszabadítására szükséges pénzt és hadi szereket későn küldte el. Ennek azonban, ha a vád csakugyan őt terheli, nem annyira hanyagsága, mint inkább a kincstár üressége az oka.

(Folyt. köv.)

Az angol hittérítők iskolája Budapesten.

E lapok mult évi decz. 5-iki számában tüzetesen foglalkoztunk az angol missió iskolájával, megismertettük és világosan bebizonyítottuk, hogy ez az iskola a fővárosi zsidóság szégyenére áll fönn és becsületét mélyen sérti. Czikkünket ezen szavakkal fejeztük be: »El kell törülni azt a szégyenfoltot, melyet a hittérítők iskolája a pesti zsidóság önérdetén és hazafiságán ejt!« Az angol missió ugyan áll még, egynehány lélekvásárló még mindig markába nevetve hízik a jámbor angolok pénzén, de felszólalásunk, hála az égnek, még sem hangzott el nyomtalanul a pusztában. Több előkelő, hitük bessületéért lelkesülni tudó hazafias hitsorsosunk az utolsó időben alapos megfigyelésre méltatta azt a missió-iskolát, ott a Hold-utczában, saját házában, mely, a helyett, hogy tanitana és nevelne, hittérítéssel foglalkozik, mi egyedüli és kizárólagos célja. Művelt és hazafias zsidók meggyőződtek a felől, hogy itt nem a hittérítői missió sérelmes első sorban, hanem az, hogy a magyar zsidóság hazafias érzülete, az édes hazai nyelv iránti lelkesedésünk galádul gyanusittatik; gyanusittatik pedig a legmagyarabb hitfelekezettel szemben, — a reformátusokkal, kiknek az egyháza oltalmába vette és gyanusittatik az iskolai hatóságokkal szemben. És mennyire kell éppen nekünk azon lennünk, hogy a gyanut gyanakodással együtt erélyesen visszautasítsuk, erre számtalan szenvedéseink is tanítottak. És most bizonyítsuk azt, amit gondos megfigyelés után itt állítottunk.

A fővárosnak körülbelől 500 tanítója van. Ide értve az evangélikus és kath. népiskolai tanítókat,

is, alig akad egy, kinek tudomása volna ez iskoláról vagy tanítóiról. Vannak különféle tanítói egyesületek, mint a hivatalos Tantestület, a Népinevelők egyesülete, a Fővárosi (budai) Tanítóegylet: sehol nyoma a hold-utcai tanítóknak. És miért? Egyszerűen, mert az az iskola, nem olyan népiskola, mint más, mert ott reggeltől estig zsidó gyermekek a vallásban exerciziroztatnak. Még héber olvasás is tanítatik, hogy a tanulót a biblia eredeti szövege alapján kiforgathassák hitéből. A tanítók külföldiek, kik vagy éppen nem, vagy rosszul tudnak magyarul. A gyermekek kezében ott vannak ugyan a magyar iskolakönyvek, de azért a tanítás németül foly. A szünidőt vasárnapon és szombat napján tartják, hogy a zsidógyermekek annál inkább látogathathassák. A beírásoknál más felekezetbeliek csak akkor vétetnek fel, ha már zsidók nem jelentkeznek. Az egész iskola a zsidóiskola jellegét viseli zsidó szülőkkel szemben. A reformátusok, kiknek egyháza védő szárnyai alá fogadta, gyermekeiket oda nem küldik, mert az anglikán főegyház először még sem a helvét hitvallás és utóvégre a reformátusok, mint ez másképpen nem is képzelhető, tő s g y ö k e r e s m a g y a r o k n a k a k a r j á k g y e r m e k e i k e t n e v e l t e t n i, t e h á t c s a k n e m k ü l d h e t i k o d a, h o l a m a g y a r c s a k c z í m t á b l a a z i s k o l a i h a t ó s á g o k k a l s z e m b e n, k i k m á s k é p p e n m e g s e m i s t ű r h e t n é k a z i s k o l a i t ö r v é n y e k é r t e l m é b e n.

Ezen iskola, mely mint idegen növény tengődik a főváros területén, nagyon is népszerűtlen; a középiskolák irtózva fogadják be az onnét kikerülő gyermekeket az első középiskolai osztályba, mert egészen készületlenül jönnek ki onnét. És miért tűri a legmagyarabb egyház, az iskolai hatóságok ezen magyartalan iskolát? Erre az angolok azt sugdossák szent áhitattal, hogy szent céljuk, a zsidók térítése, teszi kötelességükké, hogy a zsidó szülők kivánalmait és óhajait is számba kell venni. És ki kételkedik benne, hogy nagyon sokan szeretik és akarják ezt hinni! Tűrhetik-e tovább a fővárosi zsidók, hogy a hazafias érzelmeiket így sértsék? A pesti zsidó hitközség, melynek kebelében 3 nagy népiskola, egy tanítóképző-intézet, egy rabbiszeminárium van, melyek egytől-egyig magyar szellemű intézetek, tűrheti-e tovább egyküdvüen, hogy az ő hazafiságarovására mások germanizáló iskolát tartsanak, ha az a keresztény szeretet köpenye alatt történik is? Nem teheti, nem szabad ezt tennie, ha van a zsidóságban becsületérzelem. A legutolsó engesztelés napján, egyesek kezdeményezése folytán 36. fiókimaházban az ájtatoskodó nép fölvilágosított a missionáriusok üzelmeiről; soknak kinyílt a szeme, sokan megigérték, hogy közre akarnak működni, hogy hitsorsosaik gyermekeit a missió iskolából kifogják.

Az akció tehát megkezdődött, és reméljük teljes siker fogja koronázni. Hiszen van a fővárosban elég nyilvános népiskola; itt vannak ezeken kívül a különféle keresztény felekezeti iskolák, melyek a zsidó gyermekeket szívesen látják, bár lélekvásárlást nem üznek. Mondjuk ki nyíltan, abban az apában, ki gyermekét oly iskolába járattja, mely nem válik a haza üdvére, sőt szégyenére válik a zsidóságnak, abban nincs becsületérzelem, az nem tekinthető zsidónak, az a zsidóság kötelékéből kilépett. A magyar érzelem mellett ezen elvből kiindulva, is fölvehetjük a harcot az angol missió ellen. Jelszavunk legyen: Zsidó hitet valló apa nem küldheti gyermekét a hittérítőkhöz s ezt érvényesíteni mindnyájunk kötelessége! Ez az akció nyitja.

Szánthó Eledzár.

A spanyol zsidók Szalonikiban.

Irta: **Strausz Adolf.**

(9. Folytatás)

Saloniki előtt.

Salonikiben ilyen számos tagja nincs a kaikdzi czéhnek; de annál érdekesebbek az egyes tagok. Szegény kaikdzi; a hajó megérkezte előtt már ott czirkáltak, remélvén, hogy a személyzetet partra szállíthatják. A vesztegzár hire leverte őket; üresen kellett vizsamenniök; de mindegyikük alkudozott csónakából a fedélzeten levőkkel, bizonyítgatva, mily olcsón szállítanak. Mindegyik kiszemelt magának egy személyt s egész szenvedélylyel alkudozott, persze kellő distanziában s el nem mulasztva taglejtésekkel alázatos voltát kifejezni. Egyuttal szentül fogadták, hogy mihelyt a vesztegzár ideje elmulik ismét itt teremnek, de ne vegyünk fel másokat azok közül, kik akkor tömegesebben tolakodnak majd ide. Tréfának tünt fel az egész üzletharcz és alkudozás; de mikor a quarantine letelt, újból ott voltak, mint a varjak a hajó körül czirkálva, kiabálva, integetve, hivogatva, csábitva, ki, hogy tudott. Az egész Levantén becsületesebb kaikdzi nincsenek, mint Salonikiben, Külsejük azonban sajátságos benyomást gyakorol. Egyegy kaikdzi olyan, mintha legalább is a bukharaí emir volna, oly méltóságos óriási alakok, és milyen olcsón szállítják a podgyászt és személyeket! Jó meszsze horgonyozott hajónk a parttól, talán több, mint fél mértföldnyire, s podgyászostól, személyestől alig kértek a mi pénzünk szerint 15 krajczárt.

Szentséges ég! 15 krajczárért ott volt már hajnali 5 óra óta, várva a vendégre reggeli nyolcz óráig. És ez már második utjuk volt hozzánk. Csak később, a mikor Salonikiben voltunk és megtudtuk, hogy a kaikdzi alig költ egy napon át 5 krajczárt, érthettünk meg, miként volt lehetséges ez a rejtélyes olcsóság.

A kaik tulajdonosok és evezősök kivétel nélkül

zsidók: spanyol zsidók, abból a régi fajból, mely megtartotta ősi típusát. Szébb zsidókat, térfiásabb alakokat képzelni sem lehet.

A spanyol zsidókról különben később fogok még szólni; ezuttal csak azt jegyzem meg, hogy ők okai, ha Salonikiben a kiszállás és a vendéglőhöz való jutás sokkal kevesebb nehézséggel és kellemetlenséggel jár, mint akármily görög kikötőnél, hol a kapzsi görögök az idegen zsebeire spekulálva, mindenféle furfanghoz fognak, csakhogy kizsebeljék.

Viskovic gróf főkonzul, és különösen Leonhardi báró alkonzul előzékenységének köszönhetjük azt, hogy a kiszállás alkalmával nem sokat alkalmatlankodtak a vámhivatalnokok, sőt meg sem nézték podgyászunkat, hanem egyenesen hagyták a hamalokat, ez is zsidóczéh Salonikiban, ad forman hordáraink, futni hegynék fel, völgynek le a Colombo szállóig.

Ezek a hamalok is egy speciális faja a levanténak; bámulatos olcsók és munkaképesek. Oly terheket visznek, a mint nálunk ember sohasem. Ezrivel vannak Salonikiben a hamalok, ott kóborognak a téren, a corsón, a bazárok között, de többnyire a tengerparton a kávéházak körül, a szabadban szürcsölvén elmaradhatlan feketéjüket.

Egy angol hajóskapitány biztosított engem arról, hogy ő a rakományt csak oly feltétellel adja át a hamaloknak, ha határozottan meggyőződött arról, hogy valamennyien kizárólag zsidók lesznek. Mihelyt vegyesen kívánnak dolgozni, ő a rakományt át nem adja.

Ha tisztán zsidó hamalok veszik át a hajó kirakodását, akkor a kapitány pontosan előre kitudja számítani, mikor végezik be munkájukat. Precisióval, lelkiismeretesen és kitartással végezik be munkájukat a saloniki zsidó hamalok.

Munkájukért vajmi csekély díj jár; de nekik életük fenntartására ugyancsak csekély jövedelemre van szükségük. Innen van, mondá az angol kapitány, hogy mindenki őrizkedik attól, hogy pénteken érkezék meg Salonikibe, mert azzal legalább 36 órát vesztett, nem lévén arra eset, hogy Salonikiben hajó pénteken és szombaton kirakodhassék. A zsidók e napon nem dolgoznak.

Colombo szállója az első Salonikiben, fényesnek egyáltalán nem nevezhető. Aránylag elég kényelmes, nagy szobákkal rendelkezik; a mi díszes benne, különösen, ha a nagy üvegcsillárokat vesszük tekintetbe, az a nagy előterem, mely a szobákhoz vezet. Éveken keresztül ez volt farsang idején a város egyetlen tánczterme, meg a nagy ebédlő, melyben az előkelőbb idegenek és itteni magasabb rangú hivatalnokok étkeznek.

Colombo szállója is ugy van berendezve, hogy ott a vendég egyuttal penzióban részesül, a mi kellemes, de sok tekintetben terhes. Az ember időhöz, órához van kötve az étkezést illetőleg, aztán a ven-

déglős is tulságosan kíván kedveskedni, és minden rendszer nélkül halmozza össze a temérdek ételleket.

Az első benyomás, melyet Saloniki az idegenre tesz, mikor partra lép, nem valami nagyon kellemes. A városrész a hol kiszállnak, vagy is a vám környezete, egyike a legrondább, legpiszkosabbaknak, azonban kellemesen lep meg bennünket, hogy a tengerhosszában igen jól kikövezett és koczkázott ut vezet végig, sőt maga a part is kőlapokkal van kipányvázva. Rossz benyomást tesz az, hogy csak fából van rozzant moloja; szilárd moloja egyáltalán nincs és a partronlevő házak rozzant és elhanyagolt állapotban vannak, daczára annak, hogy nagy jövedelemmel járhatnak, mert minden ház kávéházat képez, mely kávéházban százával ülnek reggeltől késő estig a vendégek és iszszák kontóra a kávé.

Itt is behozták az ős keleti szokást, hogy mind-egyik vendégnek az ajtó, vagy gerendázat egy-egy része képezi számláját, könyvlapját, hova krétahúzással szokták jelezni a kávék számát. Némely embernek a kontója egész dandár katonaság jelzéséhez hasonlít, oly temérdek.

Csupán ha néhány napot töltött az ember a városban, ha végig járta az utcákat, ha megkülönböztette az egyes városrészek hivatását, ha bepillantást nyerhetett az egyes nagykereskedők üzletébe, és ha néhány napon keresztül vizsgálhatta az érkező és elmenő hajók számát, tartalmát, akkor teremthetünk csak magunknak fogalmat e város nagyságáról, jelentőségéről, és az egész levantéra kiterjedő fontosságáról.

(Folyt. köv.)

Irodalom.

Deutsch Henrik biblia fordításáról.

II.

Theologiai állása a tisztult hagyományos felfogás. Ez kiderül Genesis 1. fejezetének 1. verséhez írt magyarázatából; kitűnik Exodus VI. f 2. és 3. verseiből, u. o. XX. f. egészen; szintúgy a XXIV. fejezetből.

És vajjon miben áll az a tisztult, hagyományos felfogás? A talmud, mint Mózes törvényének magyarázója, nemcsak fejtegeti a meglevő törvényeket, hanem fejleszt is, az az: megtoldja, kibőviti. E fejlesztésnek és kibővítésnek egyik alapja a szentírásbeli szó- a vagy kifejezés szelleme; a mi ennek szelleméből folyik, abból mind újabb törvény és rendelet válik — ilyen szellemben és értelemben magyaráz Deutsch ur. Mi örvendező szívvvel gondolunk azon időre, mikor ez a biblia teljesen elkészül, hogy öregeink és ifjuságunk nemcsak a Szentírás szavát fogják hamisítatlan fordításban birni, hanem ennek révén a hagyomány sarkalatos ismeretei és határozatai anyanyelven tárulnak fel előttük. Reméljük, hogy Deutsch úr bibliája testté teszi a magyar-zsidók százezreinek

azon óhaját, hogy a bibliát héber nyelven tanítsák az iskolákban, az elemitől az egyetemig, — akkor fölöslegessé válik a külön hittani könyvek és tantervek kérdése, mely oly soká, de eredménytelenül foglalkoztatott sok tanügyi embert.

Szerzőnek vallásphilosophiai állása épp oly csudaszép, mint az amint nyilatkozik Exodus IV. fej. 9. verséhez irt magyarázatában a csudákra vonatkozólag. A Szentírásban felemlített csudák „tényleg lefolytak“ és „nem állanak a természeti törvényekkel ellenkezésben“. A kinek van esze, értse meg. Olvassák el tanuló és tanult ifjaink, a mit szerző az idéztük helyen a csudákról mond, vessék egybe egyéb tudományokkal és arra a konkluzióra jutnak, hogy hát, hiszen ez a szentírás csupa szent irás.

Tessék csak megnézni Exodus XXIV. fej. 10. versét és minden értelmes ember örömmel látja, hogy ez a szerző, ki oly szigoruan ragaszkodik a Szentírás szövegéhez, oly szigoruan, hogy a jó coursban levő szenvedőalak-ellenes áramlat daczára a magyar zsidók számára, kik, tudvelevő, a legjobb magyarsággal irnak, beszélnek és gondolkodnak, mégis sok helyütt szenvedő alakot ir, — magasan fölötte áll a szent szöveg köznapi felfogásának és nem üti azt el sem tűhegyen átbocsájtott elefánttal, sem naiv okoskodással; elannyira, hogy e művet a tudományra szomjuhozó ifju bizvást kezébe veheti.

Az eddig felsorolt tudományos szemkörökön kívül még más tudományok körébe is vezet bennünket e mű; nevezetesen a grammatika, poetika, archaeologia és geografia köreibe.

A grammatikai fejtegetések részint rég ismertek, részint újabb keletűek; ez utóbbiakra nézve nem tudjuk hányadán vagyunk. Mert utóvégre Raschi, Biur és még egynéhány régibb bibliamagyarázó már ugy megvetette lábát a bibliákban, hogy azokhoz nagykönnyen hozzá férhetünk; de számtalan helyen a szerzőnek oly magyarázatával, illetve megfejtésével találkozunk, a mit a nevezett auctoroknál hiába keresünk. Vagy a szerénység palástjába burkolva tán nem kívánja a szerző sajátját elárulni? Kár! A poetikában is, nevezetesen a שירה hoz adott magyarázatában egészen új beosztást látunk. Nagyon érdekesek a Miskánhoz adott rajzok, melyek nemcsak szemlélhetővé teszik a szövegben mondottakat, hanem az ősidők építési és művészeti izléséről felvilágosítanak. Mindezek után azt hiszszük, hogy a magyar zsidók csak felekezeti érdeküket mozdítják elő, ha a művet hathatósan pártolják.

Ben-Juda.

Az „Egyenlőség“ tárczája.

A kiátkozott.

[Vége.]

Az éj sötét volt, Baruch egykedvűen ballagott s a mint a zsinagóga szögletén befordult, egy jól beburkolt alak termett előtte:

— Neved Baruch?

— Nem fogom eltagadni soha!

— Hát akkor vedd el istentagadásod díját.

E szavaknál tör fényére esett a hold néhány elszabadult sugara; Baruch vissza hökkent; a gyilkos megfutott, mert emberek közeledtek. A tör csak a köpenyen hatolt át. Baruch összerázkódott és sietve távozott. Hosszabb utat tett már meg, mikor egy magas ház kapuja mögött tünt el s haladt fel lépcsőin egy padlás szobácskába, melynek ajtaját e szavakkal nyitotta be:

— Jó estét, beállok inasnak!

A szobában nőtlen üvegkösörüs lakott — —

*

Amsterdamban másnap összegyűlt a portugall zsidó hitközség. A zsinagógába tú sem fért. Hosszas késedelcm után Morteiro Mózes rabbi tanítványai karajával jött, egyenest az asztal elé állt, melyen a szentírást szokták felolvasni. Hang sem hallatszott a nagy templomban, mikor nehéz sóhaj kíséretében szólni kezdett:

— Mivel a mindenhatónak, áldott legyen neve, Abrahám, Izsák, Jákob istenének megengedni tetszett, hogy Israel szeretett nyájából egy — mint tudjátok annak tudatása nélkül, hogy más hitre tért, mert ez esetben nem is volna szabad szóba hoznunk — eltévedt: az eltévedtet a legnagyobb, háromszor is legnagyobb átokkal sujtjuk és megtiltjuk — ezen átok különbeni sulya alatt — minden zsidónak, a vele való lakást, beszédet és étkezést, s a mai naptól fogva Baruch, a megáldott helyett — Arunnak, a kiátkozottnak nevezzük.

A rabbi gyorsan elkapta kezét a szentírásról, melyen az beszéde folyamán nyugodott és lekonyult fejjel hagyta el a templomot. Amint a rabbi eltávozott, zsi bongás kelt a hivek között mely egyre erősebben fejezte ki tetszésüket.

Csak fent a nők karzatján ült egy ifju leány némán, összetörve; csak ennek ajkán nem fakadt a tetszés hangja s csak egyedül ez könnyezett...

Aztán férfi, nő, mind eltávozott az isten házából. A leány volt az utolsó, ki tántorogva hagyta el székét, a templomot, minden reményét s haza tért atyjához, a rabbi lakásába.

Még az nap délelőttjén hirnök járta be Amsterdam utcáit, minden utcásarkon megállt és fen

szóval hirdette: A magas tanácsülés, a helybeli portugál zsidó hitközség véneinek megkeresésére, a zsidó Baruchot, 24 órai határidőt engedve, száműzi a városból és határából, mivel sem a zsinagóga, sem a szentegyház hívének nem vallja magát — Isten keze érje utol a bűnöst!

Midőn a hirnök azon épület előtt is eleget tett kötelességének, melybe Baruch menekült, ez megint csak magára vetette köpenyét, hóna alá vágta könyvét és szólt: A'dieu majszter uram!

1660-ban Spinoza Baruch, az új bölcsészet megalapítója, a világ egyik óriás szelleme, minő támad, kivész és többé sohasem tér vissza, így hagyta el Amsterdament. 17 évvel később, 44 éves korában Haagában szárazbetegségben halt meg. Sem barát, sem barátnő nem gyászolta. De a tudományos világ soha sem fogja feledni azt a kis sirt, mely egyik haagai keresztény temetőben borul rája, s melyet sirkövel borbély jelölt meg.

Németből:

H. S.

Gyöngyszemek a talmudból.

A Mindenható legnagyobb jótéteménye, hogy az embereket úgy teremtette, hogy felejtteni is tudnak.

*

A botot, melyet emeltél, azt törtem szét rajtad.

*

»És jönni fog sok nemzet és szólandanak: Fel! menjünk Isten hegyére, Jákob Istenének házába« (Jes. 2. 3. Micha 4 2) Nem mint Abraham, (Jegyzik meg e versre a talmud bölcsei) ki Isten templomát hegynek mondotta, sem nem mint Izsák, ki mezőnek nevezte, hanem mint Jakob, ki háznak szólította. Izrael igazi temploma, a ház; családja szentély, melyet magával vitt mindenhova s melyben legfőbb erénye és legfőbb ereje rejlik.

*

A ki embertársát bűnre csábítja, gonoszabbat tesz, mintha meggyilkolná.

*

Az érdem soh' sem azt illeti meg, ki a tettbe beléfogott, hanem azt, ki véghez vitte.

*

Annyit adnak, mennyi a tied; oda ültetnek, hol ily helyed van. Isten senkiről sem felejtkezik meg, akarata ellenére senki sem tör határodra és te sem tehetsz egy lépést sem társad birtokába.

*

A ki képes pénzedet eltagadni, az képes hamis esküt is letenni.

*

Midőn a bölcs király a frigyládát az általa épített szentélybe bevinni akarta, ennek kapui bezáródtak előtte. Salamon ekkor 24 szoltárt mondott, melyekben Isten mindenhatóságát dicsőítette, a kapuk azonban nem nyíltak meg. A király erre az Örökkévaló kegyelmességéről, jószágáról kezdett zengeni, mire a kapuk kitérültek és az uralkodó népével a szentélybe bevonulhatott.

*

A ki felebarátja ellen kezét felemeli, ha meg nem is üti, annak a neve Roso (gonosz).

*

A csábító hadd igyék a kehelyből, melyet episzkitott.

Előfizetési felhívás!

Tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetésük szeptember hó végével lejárt, teljes tisztelettel kérjük, méltóztassanak előfizetéseiket megújítani, hogy a lap szétküldésében fennakadás ne történjék.

Előfizetési feltételek:

egész évre	7 frt — kr.
fél évre	3 frt 50 kr.
negyed évre	1 frt 75 kr.

Papok, tanítók és községi hivatalnokoknak:

egész évre	6 frt — kr.
fél évre	3 frt — kr.
negyed évre	1 frt 50 kr.

Az „Egyenlőség“

szerkesztősége és kiadóhivatala

Budapest, Váci-körút 15 sz.

H i r e k.

— A Pesti zsidó hitközség utóbbi időben oly példás működést fejtett ki a vallástanítás körül, hogy méltán beszélhetünk »új, várva-várt aeráról.« Csak az ifjusági és a leány-isteni tiszteletről kell megemlékeznünk és arról a legutóbbi tényről, hogy a fővárosban 16 új hit-tanári állást szervezett. Babéraihoz egy ujat tűzött azonban, midőn több egyetemi ifju kérelmére Goldzicher Ignáczt drt, az egyetemi ifjuságnak szánt vallástudományi fölolvasások tartására kérte föl. Mint örömmel értesülünk, Goldsicher tanár eleget tesz a megbízásnak, és a tél folyamán »a zsidó vallás lényegé«-ről egy 8 előadásra terjedő fölolvasás élvezetében fogja részesíteni a művelt fővárosi közönséget. E fölolvasások a sip-utcza 12. szám alatti ifjusági imateremben fognak megtartatni.

— Zsidó szobrász az Arany-szobor pályázaton. Az Arany-szobor pályázatának határideje, mint ismeretes, október hó végével jár le. Mint értesülünk, egy zsidó vallásu szobrász, a lovasberényi származásu Róna József is részt vesz azon. Alkalmunk volt a gyönyörű szobor mintázatát látni és csak a legnagyobb dicséret és elismerés az, a mit ezen mintáról mondhatunk. A szeniális terv méltó harmóniában van a gyönyörű kivitellel. Arany karosszéken ül, arczáról leolvasható az a melancholikus, borongó hangulat, mely az ő műveiben oly szépen tükröződik vissza. A ki valamikor a nagy költőt látta, azt bizonyára bámulatra ragadja majd ezen minta, mely oly találóan adja vissza az ő arczmását, lelkületét. Jobb kezében könyvet tart, bal karja pedig a székre támaszkodik. A részletes átdolgozásról, valamint a remek alkotásu mellékcsoportozatokról egyelőre nem akarunk szólni, míg szobor a nyilvános pályázatra ki nem lesz téve. — Megemlíthjük ez alkalommal, hogy Róna már nem egyszer szerzett a külföldön is dicsőséget a magyar névnek. Három év előtt Berlinben ő nyerte el az első nagy szobrászati díjat 520 franc értékben. A magyar képzőművészeti csarnokban is feltűnést keltett több szobra. Így az „Olympi győző“ „Szent Sebestyén“ „Silén“ stb. Mind eme művekben egyaránt gyönyörű a kompoziczio és a kidolgozás. Jelenleg Kiss József jeles költőnk szobrán dolgo-

zik. — Róna már is általánosan ismert nevet vivott ki másának, a mi annál inkább érdemel elismerést, mert ezt csak saját szorgalmának, tehetségének köszönheti.

— **Arany János arcképét** Horóvitz képiróval, hitsorsosunkkal festeti meg az akadémia, kinek „Apai öröm» czimű képe az országos kiállításon méltó fel-tünést keltett. A festő a nagy költő képét a hatvanas évekből megmaradt egyetlen hiányos fénykép után készíti el.

— **A nagyváradí orth. izr. hitközség** az elmúlt év iskolai kiadásainak fedezésére a vallás és közoktatásügyi minisztertől 550 frt segélyt kapott. Az iskola olyan jól működik, hogy a segélyt valóban megérdemli: de az még sincs egészen rendjén, hogy a neologok iskolája, az Auspitz-féle intézet, mely hivatását igen pontosan tölti be, egyáltalán nem részesül semmiféle segélyben.

— **Nagybecsü művet** irt Kunos Ignác dr. fiatal nyelvész, a ki idehaza — mert hite árán állást szerezni nem akart — tanárságra szert tenni nem tudott, és ki ennek következtében 3 évvel ezelőtt Törökországba vándorolt. Nyelvkincseket: török népdalokat és meséket gyűjtött szóbeli közlés alapján, de fordításukat nem közölte a tudományos akadémia kiadásában megjelent testes kötetben, melylyel — mint hivatott emberek állítják — a legjobb török nyelvészek közt szerzett magának előkelő helyet. Hogy magyar fordítást nem mellékelte a török szöveghez — az mindenesetre megközelíthetlenebbé teszi a művet — de a második kötet ellen örömmel közölhetjük, nem lehet majd e tekintetben sem kifogást emelni, mert a fordításon kívül jegyzetekkel és kis szótárral is el fogja látni. A fiatal tudós, ki debreczeni születésű, mindössze 25 éves és utjában a pesti izraelita hitközség évenként nagylelkűen nyújtott 400 frtnyi segélyén kívül az akadémia is támogatta pár száz forinttal. Ma már azonban olyan nevet vivott ki magának a törökországi tudósok előtt is, hogy segélyre alig szorul.

— **Uj zsidó ttmplom** alapkövét teszik le e hó 16-án, vasárnap délelőtt 11 órakor Budán Zsigmond-utca 48. szám alatt Ez új imaházat az Ujlak városrészben Buda és O-Buda közt lakó zsidók építtetik.

— **Antiszemita tanítót** választottak a kiskőrösi ipariskola tanárává. A városi közgyűlésen hasztalan emeltek ez ellen szót többen is, és a zsidó vallásu Heiszler Adolf hasztalan hivatkozott arra, hogy a zsidók ép úgy viselik az iskola terheit, mint más felekezetbeliek, tehát joggal kívánhatják, hogy ott ellenük ne gyűlöletet tanítsanak! B. Gyurián Pált, a fajgyűlöletet hirdető paedagogust még is megválasztották. A kiskőrösi zsidók jól tennék, ha ezen választás ellen felfolyamodnának. Hiszen a közoktatásügyminiszter ur a f. tanévben már 2 antiszemita agitator tanárnak tette lehetetlenné a tanítást: Lubrich egyetemi és Tomor Ferencz középiskolai tanárnak.

— **A csongorádi izr nőegylet** f. hó 11-én saját pénztára javára a Patyi-féle nagyteremben zárkörű tánczvigalmat rendezett.

— **Az aranyos-maróthi hitközség**, bár aránylag elég nagy iskolai adót vet ki tagjaira, még nem birt olyan alapot teremteni, melyből a kor igényeinek megfelelő iskolaépületet tudott volna emelni. Ennélfogva többek ajánlata tolytán f. hó 11-én Aranyos-Maróthon a „Magyar Koroná“-ban az iskola javára

tánczvigalmat rendeztek, mely elég szép összeggel járult a jótékony célhoz.

— **63 éves boldog házasság után** hunyt el f. hó 6-án Bleier I.-né Sarkadon. A megboldogultat ki 78 éves volt, f. hó 8-án d. e. 10 órakor kísérték örök nyugalomra, mely tisztelettételen az elhunynak számos rokonain kívül Sarkadnak egész értelmisége felekezeti különbség nélkül jelent meg, mivel jótékonyágáról széles körökben ismerték. A megboldogultat 12 gyermekén, 80 unokáján és 40 dédunokáján kívül — a szegények is gyászolják.

— **Rózsahegyén** a Vágra építendő vasuti hid elkészítésével Komor Arnold fiatal kir. mérnököt, a nemrég elhunyt Kohn Salamon, volt jeles budapesti hittanár fiát bízták meg.

— **Bárkány Mária**, kassai származásu világhírű színművésznő, a berlini kir. színház első rangu tagja, jelenleg a budapesti német színházban vedégszerepel hol művészi játékával méltó csodákozásra ragadja a közönséget, mely a színházat minden este zsufolásig megtölti. A lapok a legnagyobb elismeréssel írják a művésznő remek játékáról. Megjegyezzük, hogy a hirneves művésznő nemcsak hogy zsidó származásu, mint azt egyes lapok írták, hanem felekezetünknek még most is buzgó tagja.

— **A zsidó önkéntes és a dzsidás kapitány** W. L. volt egyéves önkéntes vegyész — mint Strassburgból írják — szolgálati ideje alatt nagyon megkínozta kapitánya, sőt midőn szolgálati idejének leteltével a dzsidás kapitánytól elbocsájtási engedélyét kérte, ez czéizást tett többek közt a volt önkéntes zsidó létere. E sértés folytán ez a kapitánytól elégtételt kért; de a ki csak a becsületbiróság határozata folytán fogadta el a pisztolypárbajt, melyben a harmadszori lövés a kapitány czombjába furódott, a zsidó önkéntes pedig sértetlenül maradt.

— **Pecorsország 1885. évi kórházainak** statisztikájából kitűnik, hogy azokban az említett év folyamán 1553 zsidó vallásu egyént ápoltak, mely számban a jótékony alapítványból ápoltak nincsenek belefoglalva,

— **Amerikában üzi a népboldogítást** a Németországban számos fiaskot kivivott Förster Bernát dr. antiszemita. Mint Berlinből jelentik, ez az ember most a porosz lelkészekhez és tanítókhöz csábitó igéretekkel telt köriratot intézett Amerikából, hogy őket oda kicsalogassa s az ujvilágban is szerezzen elvei számára, ha mindjárt importált hiveket is. A német kormány azonban azt mondta, hogy: Nem oda Buda! és hivatalos lapjai utján a szuperintendensekhez és főigazgatókhoz, kik e fajta köriratot szerencsések voltak kapni, eljutatta, hogy a fegyelmi szabályokat fogja velök szemben alkalmazni, ha Förster ur amerikai telepítési humbugjára hallgatnak, avagy megkísérlik terveit előmozdítani.

— **Megölte a válás.** Rómából írják, hogy ott Moresco Abraham nevű hitsorsosunk, mivel a teljesen lerombolt Ghattóból neki is meg kellett volna válnia, ezt annyira lelkére vette, hogy megháborodott tőle, és szobáját nem hagyta el élve.

— **Ami Böckelt megkülönbözteti** többi kollegájától, az az őszinteség. Ennek köszönhetik hivei is, hogy kijelentette, miszerint a Reichstagban ő semmi pozitív dolgot nem vihet ki; mindamellert rajta lesz, hogy a zsidókérdés valahányszor felmerül, elegendő port verjen fel.

Dávid király utolsó sarja.

— Philippson beszélye. —

[4. folytatás.]

— Elég! — kiáltott Pherecz mintegy magán-kívül. — Te az én emberem vagy! Szót se többet! Téged megmentésünkre küldött az isten. Szemem segítségünkre kutatott fel a távolban. És, lám, nem csalódtam... Isten hozott, nyugot embere, napnyugoti zsidók fia... örök Zebaóthnak kiválasztott eszköze!

Evvvel megfogta Benjámint kezét s úgy megszorította és megrázta, hogy az fájdalmában majdnem felkiáltott. Végre így szólt:

— Hát mihez fogjak? — és ismételten kértem: — hol vagyok? és ki ön?

— Ez a serail, melyben vagy, Zin Aldin szultáné, kit Isten tartson meg! s a ki Almozal hatalmas ura; én pedig annak alázatos szolgája vagyok, Beren-al-Pherecz, csillagász.

— Ön zsidó és mégis a csillagok hazugságainak igazmondója? — szólt Benjamin fájdalmas, félig megvető hangon.

— Nos emiatt most soh' se kapjunk hajba — a csillagok még sem olyan megtestesült hazugságok — és ha még hozzá mások életének megmentésére lehet felhasználni, nem is olyan kárhóztatandó dolgok. De, hallja! majd erről más alkalommal. Inkább térjünk a dologra. Bassorai barátaim önről, miut nyugot egyik bölcs zarándokáról irtak, amire én önben egy rendkívül fontos ügy segítségét láttam! Ruházataról, alakjáról, elutazásáról és mindenről, mi erre vonatkozik, pontos adatokat szereztem be és így rávettem a szultánt, hogy önt meglesesse és idehozassa.

— De én még mindebből sem tudom: vajjon ezért köszönettel tartozom-e önnek.... Hanem, a manóba, miről van hát szó?

— Figyeljen rám! Dávid király utolsó sarjáról, arról a fiatal hajtásról, melybe minden reményünket vetettük, van szó. Őt kell megmentenünk a biztos haláltól! Azt hiszem, midőn erről van szó nem is kell önt kérdezni, kezemre akar-e dolgozni?...

Benjamin talpra ugrott és egészen megrémülve szólt:

— A halál torkából kell kiragadnunk? Szóljon, mit tegyek, miben legyek segítségére?

Pherecz megfogta kezét:

— Ülünk hát le, hogy mindent elbeszélhessek. Tudja meg hát, Saccai herceg nevelője én vagyok, atyja (nyugodjék békével!) midőn Zin Aldin elődjének kardja halálosan sujtotta, s a herceg oly apátlan árvává lett, mint a mily anyátlan volt születése óta, az én kezemre bízta őt. Félve, titkon neveltem Saccait, még a zsidóság alja sem tudta, hogy a gyönyörű fiu, ki házamban nevelkedett, Salamon és Dávid király egyetlen utóda; ezt csak a legjámborabb és iegigazabb hivek közül néhányan tudták. Szépen fel-

cseperedett és testi, lelki tulajdonai virágjuknak indultak. — Most már megvallom azt is, hogy nagy idő óta leginkább azon tudományokhoz vonzódtam, melyekről bölcsseink azt mondták, hogy „Thekufot vege-matriajot parperaoth lachochmah.“ (A csillagászat és geometria a bölcsesség vázlata.) Szivesen elnéztem az ég csillogó jelenségeit, az égi jegyek útját, összeállítottam a naptárt stb, amiért a köznép a csillagász címmel tisztelt meg és kéréseivel, hogy jövőjét olvassam le a csillagokból, gyakran megzavart tanulmányaimban, mintha ezek törődnének vele: vajjon Jehudáé lesz-e Mirjam, vagy a kis Abisai fölépül-e, vagy Zevi jó üzletet köt-e?! Ugy fordult, hogy itt e városban is felütötte fejét a viszály és torzsalkodás. A szultánra valamelyik reggel megfojtva akadtak. Két hatalmas párt küzdött egymással, mig végre Zin-Aldiné kerekedett felül és ellenei számára vérfürdőt készített. Sajnos! sok tehetős zsidó is ezek sorsára jutott, s hogy kegyetlensége súlyát valamennyiünkkel éreztesse a szultán, ki valahogy nesztét vette az én drága növendékemnek, meghagyta, hogy elfogják, és a Tigirsbe fojtsák... Halálos rémületünket elképzelheti, — de hinneh lo jónum sómer Israel — erre, mint a villám, ötlött eszembe a gondolat, hogy a szultán megbízható csillagászt keres, mivel az ismertebbek, esetleg valamennyien az ellenpárthoz tartoztak... Kaptam magam és közvetve a valónál sokkal nagyobb csillagászati tudományom híret juttattam hozzá; horogra akadt, magához hivatott, s Isten jóvoltából a személyek és viszonyok pontos ismeretével és nagy lélekjelenléttel egész sereg fogós kérdésére megfeleltem. A szultán csillagászává lettem, azzal a kikötéssel, hogy növendékemnek haja szála sem görbül meg.

— Köszönöm, jó uram, köszönöm, — szakítá félbe Benjamin Pherecz beszédét, de ez folytatta:

— Növendékemtől meg kellett válnom. Én a serail parkjának egyik szélén álló toronyba kerültem s a herceget derék, jó emberekre kellett biznom, kiknél ifju éveit töltötte. De kerestem és találtam utat-módot, hogy a titkos ajtó kulcsát, melyen át a toronyba lehet jutni, hit alatt hogy senkinek sem árulja el — kezébe juttassam. Szavának ura volt, s a kulcs birtokában alkonyatkor növendékem elég gyakran meglátogatott. Egyik toronyablakba tett gyertya fénye vitte neki hírül: vajjon jöhet-e, vagy sem. Évek tüntek, évek multak s én tudományom számára szerencsés voltam a szultán egész bizalmát megnyerni, sőt benne rendületlenné tenni. Gyakran felkiáltottam: Ezba Elohim ho! (Isten ujja ez!) midőn uralkodóm természetesen csak szememmel a látta csillagokat.

— Ez mindenesetre különös dolog, mely fölött csak egy Dániel láthatna törvényt. De halljuk tovább, engem rossz sejtetem szállt meg....

(Folyt. köv.)